

käsittelevää tutkimusta; näistä vain nyt käsillä oleva teos on julkaistu englannin kielellä. Siihen sisältyy kolme artikkelia: Haldur Õimin »Language, meaning and human knowledge», Mati Erelin »Some notes on the classification of words and the transposition of adjectives in Estonian» sekä Joel Sangin »Negation and its implications».

Õimin artikkeli on vallankin alkupuoleltaan lähinnä esittelevän luonteinen essee, jossa lyhyesti ja nautittavan sujuvasti osoitetaan, mihin suuntiin viimeaikainen kehitys on johtanut kielitieteellisen semantiikan tutkimuksen. Hänen mukaansa ymmärtämisen tutkiminen ei voi edistyä, ellei tutkita tietämisen ja muistin rakennetta: tässä ovat uudet kontaktit kielitieteen ja kognitiivisen psykologian sekä tekoälyn tutkimuksen alueella aivan olennaisia kullekin tutkimusalalle. Toisaalta kielen käyttöä ei voi ymmärtää, ellei tarkastella kommunikointia yhtenä tyyppinä ihmisen päämäärähakuista sosiaalista toimintaa, jota säätelevät sosiaaliset konventiot ja normit. Kielen käytön tuntemus on Õimin mukaan välttämätöntä, jotta ymmärrettäisiin aktuaalisia, kontekstisidonnaisia merkityksiä. Kiinnostava on Õimin väite, että nämä kaksi yli kielitieteen rajojen menevää kontaktia eivät itse asiassa lähestykään eri asioita: tieto kommunikaatioprosessista on vain yksi laji kielenulkoista tietoa eli tietoa maailmasta.

Ajatuksia herättävällä tavalla Õim käsittelee myös ei-kielellisen ja kielellisen tiedon välisen rajankäynnin hankaluutta. Hän pohtii sitä, olisiko ns. terve järki, kielestä riippumaton arki ajattelu, sekin aivan kielen tavoin pitkälti yksilön omasta kokemuksesta ja puhujan kulttuuritaustasta riippumatonta, yleispäteviä lainalaisuuksia noudattavaa. Minusta on suuremmassa määrin mahdollista, että tieto liittyy fyysisen maailman ominaisuuksiin ja ehkä inhimillisten tekojen luonteeseen kuin että on kyseessä tieto asenteista, tekojen arvioinneista ja emotionaalisisista reaktioista, joita niitakin Õim rohkenee pitää universaaleina. Niissä us-

Virolaista kielitiedettä englanniksi

Grammar and semantics. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja kirjanduse instituut & »Valgus». Tallinn 1980. 96 s.

Viron tiedeakatemia kielen ja kirjallisuuden instituutti on viime vuosina julkaissut toistakymmentä nidosta keskeisiä kieliopillisia ja semanttisia kysymyksiä

koisin kuitenkin tarvittavan jonkinlaisena väliin tulevana muuttujana puhujien (ala)-kulttuurissa vallitsevia keskustelustrategioita. Öimin käsityksen puolesta puhuu se, että pystymme tulkitsemaan hyvinkin kaukaisten kulttuurien tekstejä, joissa käsitellään ihmissuhteita. Mielestäni yhtä tunnettua kuin toisen kulttuurin ymmärtäminen on kuitenkin sen väärinymmärtäminen; jopa saman kielialueen eri alakulttuurista lähtöisin olevan keskustelukumppanin motiivien ja pyrkimysten ymmärtäminen voi joskus pahasti epäonnistua!

Merkitysten analyysissä Öim erottaa toisistaan mikro- ja makrotason. Edellisellä hän tarkoittaa pienintä merkitysyksikköjen analyysiä, jälkimmäisellä kommunikoinnin kannalta tärkeiden kokonaisuuksien kuten kehikkojen (frames) ja skenaarioiden analyysiä: näitä kahta analyysin tasoa hän ei periaatteessa katso voitavan johtaa toisistaan. Hieman yllättävältä juuri tässä yhteydessä tuntuukin Öimin väite s. 31, jonka mukaan »sentence is the first unit of language that is really universal» ja »any theory of communication should choose sentence for its point of departure». Minusta tämä on ristiriidassa sen kanssa, mitä Öim juuri edellä itse on väittänyt.

Artikkelin loppuosassa Öim kehittää ideaa, jonka mukaan substantiivin ja muiden sanaluokkien välinen tekstuaalisemanttinen ero on se, että vain substantiivilla voidaan identifioida suoraan eli sitä voidaan käyttää lauseen teemana sellaisenaan. Muiden sanaluokkien on ensin esiinnyttävä predikoivassa tehtävässä (esim. *Laps oli haige*) ennen kuin se voi päätyä temaattiseen asemaan (*Haigus on nakav*).

Mati Ereltin teoreettisena lähtökohtana on Prahan koulukunnan luoma keskeisen kontra perifeerisen periaate. Tällä hän tarkoittaa suurin piirtein sitä, mitä kieliteollisessa kirjallisuudessa sittemmin on käsitelty prototyyppien nimikkeiden alla. Toisin sanoen kielen kategoriat eivät ole ehdottomia ja vain kategorian keskeisaineksilla on kaikki sen ominaispiirteet.

Reuna-alueiden jäseniltä puuttuu joitakin määrittelyyn kannalta olennaisiakin piirteitä. Erelt käsittelee tältä kannalta klassisia sanaluokkien rajatapauksia, etenkin adjektiivien sanaluokan rajaamista. Kirjoituksessa on kohtia, joita tekee mieli kommentoida. S. 51 Erelt toteaa: »One must begin the description of a language with the description of a core.» Tämä on ohjelmana sikäli mahdoton, että kieli on toki tunnettava varsin perusteellisesti ennen kuin alkaa käydä selville, mikä siinä on keskeistä, mikä perifeeristä. Kirjoittaja saattaa tarkoittaa tutkimuksen eri adekvaattiustasoja: ennen kuin kunnan deskriptio on mahdollinen, on saavutettava observaatiotason adekvaattius?

Kun Erelt luokittelee teon- ja ominaisuudennimet »sekundaareiksi» substantiiveiksi ja staattiset verbit leksikosemanttisesti sekundaareiksi verbeiksi, lukija toivoisi kannanottoa esim. Lyonsin tekemään substantiivien luokitteluun taikka Vendlerin verbien klassifiointiin. Nyt ei ole aivan selvää, mitä käyttöä tällaisella sekundaariksi luokittamisella kuvauksessa on. Sama kysymys herää vielä vahvemmin s. 55, jossa koko adverbiensaana-luokka todetaan sekundaariksi suhteessa adjektiivien luokkaan ja adverbeista itsestään tavan adverbit leksikosemanttisesti primaareiksi adverbeiksi verrattuna ajan ja paikan adverbeihin. Päätelen kuitenkin, että sekundaari-kategoria käyttäytyy distribuutioltaan suppeammin tai olennaisesti eri tavoin kuin primaari.

Toinen lingvistinen käsite, jota tarkastellussa käytetään, on otsikossakin esiintyvä transponointi. Se tarkoittaa sitä, että yhden kategorian jäsen saa osan ominaisuuksistaan toiselta kategorialta: verbin infiniittiset muodot nomineilta, substantiivi attributtina tämän syntaktisen ominaisuutensa adjektiiveilta jne. Tällöin Erelt puhuu sekundaareista sananmuodoista (infinitiivit) ja substantiivien osittaisesta adjektivoinnista (*venna* raamat), joka on erotettava täydellisestä syntaktisesta adjektivoinnista (*porine* pörand). En kuitenkaan päässyt selville, voiko näillä kä-

Kirjallisuutta

sitteillä erottaa toisistaan ilmaukset *hiekkalattia* ja *hiekkainen lattia* — etenkin kun tekijä s. 63 huomauttaa, että »full adjectivization still remains a syntactic derivation». On mahdollista, että tässä mainitut ongelmat ratkeaisivat, jos ideaa sovelletaan laajempaan aineistoon siten, että analyysi käy eksplisiittiseksi. — Erelt on kovin eri kannalla sanaluokkien keskinäisistä suhteista kuin Öim, kun hän toteaa, että tapauksessa *Laps on haige* adjektiivi on läpikäynyt »apartial syntactic verbalization».

Joel Sangin kieltoa käsittelevä artikkeli on oikeastaan tiivistelmä hänen laajemmasta tutkielmastaan »Eitus eesti keeles», joka on ilmestynyt samassa sarjassa vuonna 1983. Hän esittelee lyhyesti ja selkeästi kiellon ontologiset, pragmaattiset sekä syntaktiset ja leksikaalisetkin ongelmat. Lukija jää hieman harmittelemaan, että Sang esittelee laajimmin kiellon leksikaalisia ulottuvuuksia, kun lingvistiseltä kannalta uutta on enemmän odotettavissa pragmaattis-tekstuaalisista kysymyksistä. Laajemmassa tutkielmassa käsiteltyjä kiellon ja viron sijanvaihtelun suhdetta koskevaa kysymystä sekä kielteismuotoisten mutta merkitykseltään myönteisten ilmausten semantiikkaa koskevaa jaksoa Sang ei ymmärrettävästi ole tiivistelmänsä voinut mahduttaa, joten suosittelen lukijoille mainittua monografiaa.

Toimituskunnalle lopuksi toivomus siitä, että julkaisusarja vastaisuudessa saisi sisäisen numeroinnin, kokoomateokset kirjastoteknisistä syistä myös toimittajan!

AULI HAKULINEN